

การสรุปผลของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยสุ่มตัวอย่างจากข้าราชการที่มีบุตรในกระทรวงอุตสาหกรรม ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ จำนวน 310 ตัวอย่าง ซึ่งพอจะสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้...

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคมกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระดับตำแหน่งของกลุ่มตัวอย่าง กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส ไม่นับสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งการวิเคราะห์ในแง่นี้ เป็นการศึกษาความเกี่ยวข้อง (association) ระหว่างตัวแปรอิสระ คือภูมิหลังทางสังคม กับตัวแปรตามคือความพึงพอใจในชีวิตสมรสเท่านั้น

ข. การทดสอบตัวแบบสมมุติฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรส

การทดสอบตัวแบบสมมุติฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรสด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงวิถี เริ่มจากการสร้างตัวแบบสมมุติฐานขึ้นโดยอาศัยพื้นฐานจากเหตุผลทางทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการไป backward formulation คือเริ่มจากความพึงพอใจในชีวิตสมรส ย้อนกลับไปยังปัจจัยสาเหตุ ได้แก่ (1) ความเสียเปรียบสัมพัทธ์ (2) ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต (3) ความสมานฉันท์ทางบทบาท (4) ความคลายคลึงของภูมิหลังทางสังคม (5) ความห่างของการมีบุตร (6) จำนวนบุตร และ (7) ระยะเวลาการแต่งงาน ซึ่งในตัวแบบดังกล่าวจะแสดงความสัมพันธ์ในลักษณะสาเหตุ และผลระหว่างกลุ่มตัวแปร หรือก็คือตัวแบบเชิงวิถี (path model) นั่นเอง จากตัวแบบเชิงวิถีที่ได้เขียนสมการทิศทางเดียว (recursive equations) ชุดหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับวิถีความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรต่าง ๆ

ที่แสดงไว้ได้เป็นหัวข้อดังกล่าว แล้วนำสมการ 4 สมการ ไปวิเคราะห์การถดถอย (regression analysis-least-square approach) 4 ครั้ง และสมการ ถดถอยแต่ละสมการนั้น อธิบาย variance ของตัวแปรตาม อันเป็นผลมาจากตัวแปร อื่นๆ ซึ่งจึงเป็นตัวแปรสาเหตุ การวิเคราะห์จะให้ค่า partial regression coefficient "หรือ standardized partial regression coefficient" ซึ่งก็คือ path coefficient นั่นเอง เมื่อนำมาวิเคราะห์ที่ถ้อย ๑ ในหัวข้อนี้ โดยใส่ระดับความมีนัยสำคัญที่ .10 ประเมินค่า F-test ของแต่ละ path coefficient

ผลการทดสอบ พบว่าจากวิถีใดก็ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ 19 วิถีนั้น วิถีที่มีนัยสำคัญ มีเพียง 9 วิถี คือ

1. ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตกับจำนวนบุตร
2. ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตกับความห่างของการมีบุตร
3. ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตกับความคลายคลึงของภูมิหลังทางสังคม
4. ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตกับความสม่ำเสมอแห่งทางบทบาท
5. ความเสียเปรียบสัมพันธ์กับความสม่ำเสมอแห่งทางบทบาท
6. ความเสียเปรียบสัมพันธ์กับความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต
7. ความมีใจเอนใจในชีวสัมพันธ์กับความสม่ำเสมอแห่งทางบทบาท
8. ความมีใจเอนใจในชีวสัมพันธ์กับความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต
9. ความมีใจเอนใจในชีวสัมพันธ์กับความเสียเปรียบสัมพันธ์

แต่ในวิถีทั้งหมดนี้สำคัญกล่าว วิถีที่ไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน คือ ความห่างของการมีบุตรกับความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต และความคลายคลึงของภูมิหลังทางสังคมกับความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต เนื่องจากได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า ความห่างของการมีบุตร และความคลายคลึงของภูมิหลังทางสังคม มีผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต แต่ผลของการวิเคราะห์เป็นไปในทางตรงกันข้าม

ผลการวิเคราะห์ผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อมของตัวแปร อื่นๆแต่ละตัวต่อตัวแปรตาม สรุปได้ดังนี้

1. ระยะเวลาการแต่งงานและความคล้ายคลึงของภูมิหลังทางสังคม ไม่นับ
สำคัญในการแสดงผลกระทบทางตรงต่อความสมานฉันท์ทางบทบาท

จำนวนบุตร
2. / ความห่างของการมีบุตร ความคล้ายคลึงของภูมิหลังทางสังคม และความ
สมานฉันท์ทางบทบาท มีผลกระทบโดยตรงกับความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต และตัวแปรทั้งสองสามารถ
อธิบาย variance ในความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตได้ประมาณ 11 เปอร์เซ็นต์

3. ความสมานฉันท์ทางบทบาท และความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตเท่านั้น ที่มีผลกระทบ
โดยตรงกับความเสียเปรียบสัมพัทธ์ และตัวแปรทั้งสองสามารถอธิบายความแปรผันในความ
เสียเปรียบสัมพัทธ์ได้ถึง 23 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นผล
กระทบทางอ้อมของจำนวนบุตร ความห่างของการมีบุตร ความคล้ายคลึงของภูมิหลังทางสังคม
และความสมานฉันท์ทางบทบาทด้วย

4. ความสมานฉันท์ทางบทบาท ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต และความเสียเปรียบ
สัมพัทธ์เท่านั้น ที่มีผลกระทบโดยตรงกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส จากการเปรียบเทียบผล
กระทบของทั้งสามตัวแปรแล้ว ความสมานฉันท์ทางบทบาท มีผลกระทบต่อความพึงพอใจในชีวิต
สมรสมากที่สุด และความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต มีผลกระทบตัวแปรดังกล่าว น้อยที่สุด และตัวแปรทั้งสาม
สามารถอธิบายความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ 54 เปอร์เซ็นต์ และผลกระทบ
ดังกล่าวส่วนหนึ่ง เป็นผลกระทบทางอ้อมของจำนวนบุตร ความห่างของการมีบุตร ความ
คล้ายคลึงของภูมิหลังทางสังคม ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตและความสมานฉันท์ทางบทบาท

หลังจากตัดวิถีที่ไม่มั่นคงสำคัญ 10 วิถีออกไปแล้ว ตัวแบบที่ได้คือตัวแบบที่ตัดแปลง
แล้ว (modified model) ซึ่งเหลือวิถีที่มั่นคงสำคัญเท่านั้น จากการนำตัวแบบดังกล่าวไป
ทดสอบด้วยการวิเคราะห์ การถดถอยอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่า ตัวแบบที่ตัดแปลงแล้วสามารถ
อธิบายความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ 53 เปอร์เซ็นต์

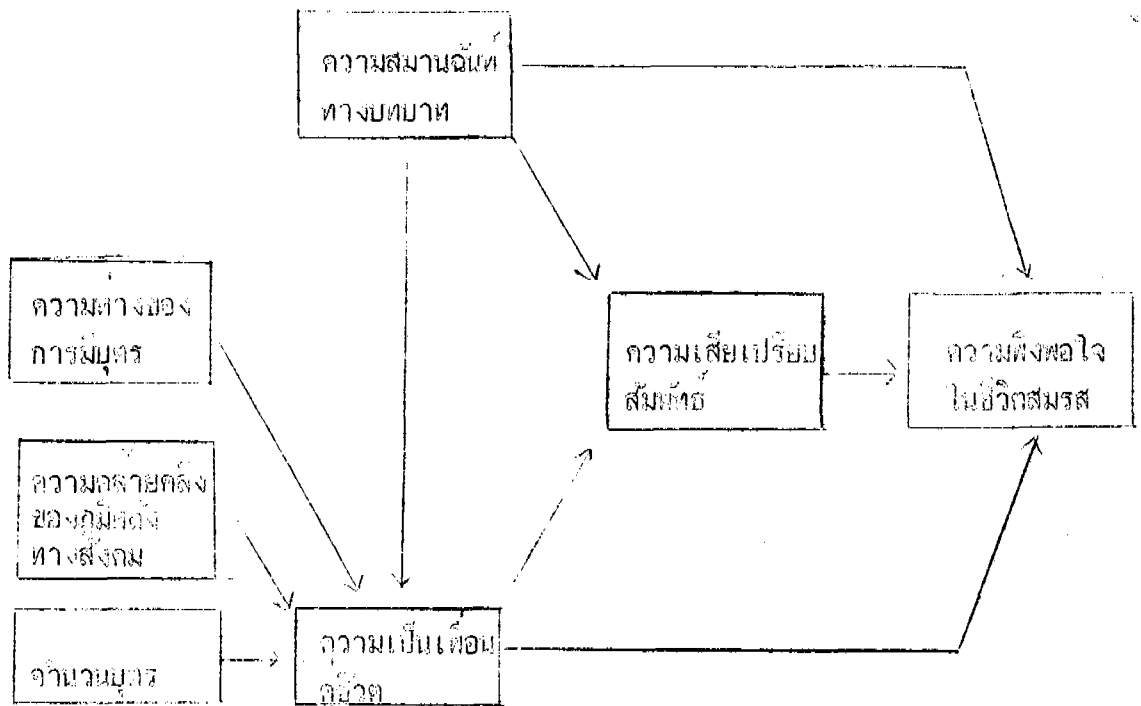
ข้อคิดจากงานวิจัย

การวิจัยนี้ได้ให้ข้อคิดต่าง ๆ ซึ่งนับว่ามีประโยชน์ทั้งในแง่ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย
และการปฏิบัติ

ในแง่ทฤษฎีนั้น อาจกล่าวได้ว่า การทดสอบตัวแบบสมมุฐานที่สร้างขึ้นมาโดยอาศัยพื้นฐานจากเหตุผลในเชิงทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะดูว่าตัวแบบสมมุฐานที่สร้างขึ้นดังกล่าวนี้ มีลักษณะสอดคล้องกับข้อมูลในชีวิตจริงหรือไม่ เมื่อพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงใกล้กับตัวแปรท้ายสุด คือ ความพึงพอใจในชีวิตสมรส ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบาย หรือทำนายความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรส ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ความเสียเปรียบสัมพัทธ์ ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต และความสมานฉันท์ทางบทบาท ซึ่งเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยงใกล้กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสมากกว่าปัจจัยอื่นนั้น เป็นไปตามเหตุผลทางทฤษฎีที่นำมาเชื่อมโยงในการสร้างตัวแบบของตน ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่าตัวแบบสมมุฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรสที่ได้สร้างขึ้นนั้นค่อนข้างจะสอดคล้องกับข้อมูล เมื่อพิจารณาจากปัจจัยสำคัญ ๆ ที่เชื่อมโยงใกล้กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสเป็นหลัก (ดูจากภาพที่ 11)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบตัวแบบสมมุฐานในแง่ความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรสที่อธิบายโดยกลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมดภายในตัวแบบกับตัวแบบอื่น ๆ ที่ศึกษาเรื่องเดียวกันนี้ ซึ่งเท่าที่ปรากฏอยู่ก็คือตัวแบบเชิงทฤษฎีความพึงพอใจในชีวิตสมรสของ Miller (1976 : 643-657) ซึ่งทดสอบด้วยการวิเคราะห์เชิงวิถีเช่นเดียวกับตัวแบบเชิงทฤษฎีของ Miller ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 7 ตัวคือ (1) ปริมาณการขัดเกลาทางสังคมล่วงหน้า (Amount of anticipatory socialization) (2) ความง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาท (Ease of familial role transition) (3) ระยะเวลาการแต่งงาน (Length of marriage) (4) จำนวนบุตร (Number of Children) (5) ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต (Companionship) (6) สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม (Family social economic status) และ (7) ความห่างของการมีบุตร (Child spacing) แต่ตัวแบบเชิงทฤษฎีดังกล่าวอธิบายความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้เพียง 20 เปอร์เซ็นต์ ค่า residual เท่ากับ .90 ในขณะที่ตัวแบบสมมุฐานสำหรับการศึกษานี้ อธิบายความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ 53 เปอร์เซ็นต์ ค่า residual เท่ากับ .68 นับได้ว่าความพยายามที่จะสร้างตัวแบบสมมุฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ด้วยการนำเอาปัจจัยที่มีเหตุผลทางทฤษฎีอย่างเพียงพอเข้าไปในตัวแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสมานฉันท์ทางบทบาท และความเสียเปรียบสัมพันธ์ ซึ่งไม่ปรากฏในตัวแบบเชิงทฤษฎีของ Miller (1976) นั้น มีอิทธิพลอย่างมากในการเพิ่มการอธิบายหรือการทำนายความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ภาพที่ 11 ตัวอย่างเชิงสมมูลฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรส (ตัวแบบที่กล่าวย่อไปแล้ว)

อนึ่ง หากพิจารณาในตามเนื้อหาแล้ว การวิจัยครั้งนี้พยายามที่จะสร้างตัวแบบสมมูลฐานเพื่ออธิบายหรือทำนายความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรส และได้มาตัวแบบดังกล่าวไปทดสอบเบื้องต้นกับกลุ่มตัวอย่างข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรม จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การสร้างตัวแบบสมมูลฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรสนี้ ดำเนินไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และนับว่ามีประโยชน์ในการอธิบาย หรือทำนายความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ คือข้าราชการ และตัวแทนที่ไ้มี สามารถนำไปใช้ศึกษาความพึงพอใจ
ในชีวิตสมรสของคู่สมรสกลุ่มอื่น ๆ ได้ด้วย

สำหรับข้อคิดในเชิงระเบียบวิธีวิจัยนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ทางสังคม
มีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะสามารถใช้การวิเคราะห์แบบ bivariate correlation
แบบธรรมดา จากงานวิจัยนี้จะเห็นได้ว่าตัวแบบสมมุติฐาน และการวิเคราะห์เชิงสถิติ เป็นแนว
การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ที่ลึกซึ้งกว่า ไม่เพียงแต่การวิเคราะห์แบบนี้ให้ความเข้าใจ
เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสมมุติฐานระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในตัวแบบเท่านั้น แต่ยังสามารถบอก
ให้รู้ถึงผลกระทบที่แตกต่างกันของตัวแปรอิสระ ซึ่งทำให้เราสามารถเปรียบเทียบผลกระทบ
ซึ่งมีต่อตัวแปรตามของตัวแปรเหล่านั้นได้ นอกจากนี้ ยังทำให้เราสามารถอนุมานผลกระทบ
ทางอ้อมของตัวแปรเหล่านี้ได้เช่นกัน เนื้อหาเหล่านี้ไม่อาจจะหาได้จากการศึกษา
bivariate correlation ธรรมดา (พงษ์สวัสดิ์, ไม้ระบุรีที่ตีพิมพ์ : 16)

หากมองในแง่การปฏิบัติแล้ว เราอาจนำข้อคิดจากงานวิจัยนี้มาประยุกต์ใช้กับการ
ปฏิบัติในชีวิตจริงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่สมรสที่กำลังมีปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว
และไม่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส เนื่องจากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความสมานฉันท์ทางบทบาท
ความเสียเปรียบสัมพันธ์ และความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรงกับ
ความพึงพอใจในชีวิตสมรส หากคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ ก็จะทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส
ได้ จากผลที่ได้ค้นพบในงานวิจัย พอจะสรุปได้ว่า หากมีระดับความสมานฉันท์ทางบทบาทสูง
ก็จะทำให้รู้สึกเสียเปรียบสัมพันธ์น้อยลง หรือมีระดับความสมานฉันท์ทางบทบาทสูง จะไปเพิ่ม
ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต และรู้สึกเสียเปรียบสัมพันธ์น้อยลง ซึ่งจะมีผลให้มีความพึงพอใจในชีวิต
สมรสได้ในที่สุด

ดังนั้น สรุปได้ว่า หากจะให้คู่สมรสมีความพึงพอใจในชีวิตสมรส จำเป็นอย่างยิ่ง
ที่ทั้งสองฝ่ายควรจะหาวิธีที่จะทำให้มีความสมานฉันท์ทางบทบาท และความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตมากขึ้น
นั่นคือ สามี และภรรยา ควรจะเรียนรู้และให้ความสนใจความคาดหวังทางบทบาทที่ต่างฝ่าย
ต่างมีต่อกัน เป็นผลให้มีความคาดหวังทางบทบาทในทิศทางเดียวกัน เพื่อที่จะได้ปฏิบัติให้สอดคล้อง

กับความคลาดห้วงนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นรากฐานหาใหม่ความคิดเห็นตรงกันเกี่ยวกับบทบาท
ที่ต่างฝ่ายต่างกลางห้วงให้อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติ นอกจากนี้ ผู้สมรสควรระมัดระวังความ
สำคัญของการเป็นเพื่อนคู่ชีวิต โดยที่ต่างฝ่ายต่างก็ควรจะตระหนักว่า ควรจะ
ใช้เวลาว่างไปหาความเพลิดเพลิน หรือสัก เอนร่วมกัน หรือหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตกลงจะไป
พักแรมที่นอกบ้าน หรือหาความเพลิดเพลินที่ต่าง ๆ ควรจะได้คำนึงถึง
"การกระทำร่วมกัน" ในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะมีผลใหม่ถึงความสัมพันธ์กับ
คั้งนี้ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า หากจะใหม่ความพึงพอใจในชีวิตสมรสแล้ว ผู้สมรส
ควรหาวิธีที่จะเพิ่มระดับความสัมพันธ์กับบทบาท และความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต
ซึ่งจะนำไปสู่ความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ นอกจากนี้ การที่ผู้สมรสมีความสัมพันธ์
กับบทบาท และความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต จะทำให้ลดความรู้สึกที่ว่าตนเองเสียเปรียบ
(จากการเปรียบเทียบชีวิตสมรสของตนเองกับคู่อื่น ๆ) ให้น้อยลง

ข้อเสนอนิตย

แนวทางคิดต่าง ๆ จากการวิจัยนี้ จะให้ประโยชน์ในทางวิชาการบ้าง
ในแง่ ทฤษฎี จะเป็ยบวิธวิจัย และการปฏิบัติ แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่ควร
จะได้ระมัดระวัง เมื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงงานวิจัยเรื่องเดียวกันนี้ โดยมีจุดตาม
ซึ่งมีไว้เป็นการศึกษาครั้งต่อไป คือ :-

เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างซึ่ง
เป็นข้าราชการ คั้งนี้ ผลสรุปของการวิจัยครั้งนี้ จึงไม่อาจกระจายไปสู่ประชากร
กลุ่มอื่น ๆ อื่นๆ ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรจะได้นำตัวแบบสมมุติฐานนี้ไปทดสอบ
กับประชากรกลุ่มอื่น ๆ ด้วย อนึ่ง ข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาเรื่องเดียวกันนี้
ในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรจะครอบคลุมประชากรกลุ่มต่าง ๆ หลายอาชีพ เพื่อให้การ
อธิบาย หรือทำนายได้กว้างขวางขึ้น และผลสรุปของการวิจัย สามารถกระจายไป
สู่ประชากรในขอบเขตที่กว้างขึ้นกว่าเดิม

ข้อบกพร่องอีกประการหนึ่งก็คือ ในการวิจัยนี้ใช้ least -square
approach ซึ่งมีข้อกำหนดพื้นฐาน (basic assumption) สำคัญที่นักวิชาการ
บางท่านให้ความเห็นว่า ควรจะได้มีการทดสอบก่อนนำมาใช้ คือ

ข้อมูลควรมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (linearity) และความแปรปรวนผิดพลาด
 ต้องมีค่าคงที่ (homoscedasticity of error variance) เนื่องจากในการ
 วิจัยครั้งนี้ ไม่ได้ทดสอบข้อกำหนดเบื้องต้นดังกล่าว จึงอาจจะมีผลกระทบต่อการวิเคราะห์
 ข้อมูลสำหรับการศึกษาบ้าง ดังนั้น การวิจัยในครั้งต่อไป ควรจะได้ศึกษาหรือทดสอบ
 ข้อกำหนดเบื้องต้นดังกล่าวก่อนที่จะตัดสินใจใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงสถิติเพื่อใ้
 การวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในการ
 วิเคราะห์เชิงสถิติมีสมมติฐานข้อหนึ่งก็คือ เครื่องมือในการวัดที่ใช้สำหรับให้โดยข้อมูลนั้น
 มีความเชื่อถือได้ (reliability) สูง ในการวิจัยนี้มาตรวจวัดความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต มี
 ความเชื่อมั่นค่อนข้างต่ำ คือ .67 ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อการวิเคราะห์ข้อมูลใน
 การศึกษาครั้งนี้ได้เช่นกัน ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป มาตรวจวัดความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต
 ควรจะให้ความเชื่อมั่นมากขึ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ตัวแบบเชิงสมมุติฐานความพึงพอใจในชีวิตสมรสที่โครงสร้าง
 ขึ้นสำหรับการวิจัยนี้ สามารถอธิบายความแปรผันในความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการ
 ได้ 53 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้น สำหรับการศึกษารุ่นต่อไปควรจะได้พิจารณาว่าตัวแปรสำคัญ ๆ
 เพิ่มเข้าไปในตัวแบบเพื่อที่จะได้อธิบายความแปรผันได้มากขึ้น

ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งตั้งข้อสงสัยเกิดจากการวิจัย
 ครั้งนี้ คือ ในการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวในสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่อยู่ยังยึดถือทบธรรมเนียม
 และวัฒนธรรมไทย และเนื่องจากข้อมูลในการศึกษารุ่นนี้ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตสมรสของ
 แต่ละคู่ ซึ่งบุคคลมักจะถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวไม่ควรมานำมาเปิดเผยแก่บุคคลภายนอก โดยเฉพาะ
 เรื่องเพศสัมพันธ์ หรือรายละเอียดส่วนตัวของบุคคล ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควร
 จะได้ระมัดระวังเกี่ยวกับประเด็นนี้ เพราะอาจจะมีผลต่อการออกแบบสอบถามและข้อมูลที่น่า
 มาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องไปยังผลการวิจัยดังกล่าว